

Les bones pràctiques mediambientals en el celler i les Millors Tècniques Disponibles

Joana Viñas Poch
Llicenciada en Biologia i Enologia

1. INTRODUCCIÓ

El procés productiu d'una empresa del Sector del vi i el cava pot abastar des de l'establiment de la vinya, la producció de raïm, l'elaboració del vi i totes les fases preparatòries per l'expedició comercial d'aquest. En els processos de transformació del raïm en vi, el sector ha de ser sensible als condicionants econòmics, socials, culturals que es produeixin en els diferents mercats, entre ells la sensibilitat vers la producció sostenible.

Cada etapa del procés productiu ha d'estar estretament lligada a l'ús de bones pràctiques de gestió integral, amb pràctiques i tècniques per aconseguir la millor qualitat del producte, la seguretat alimentària, les millors condicions ambientals, i permetre la sostenibilitat de l'activitat productiva de les explotacions vitícoles i de les empreses elaboradores.

Per això ha d'incorporar les anomenades Millors Tècniques Disponibles (MTD) i Millors Ambientals. Totes elles es defineixen com les millors eines i accions que estan a disposició del celler i que permeten minimitzar el impacte sobre el medi ambient, destacant la utilització racional dels recursos naturals més escassos (aigua i energia primària basada en combustibles fòssils), la reducció d'emissions de gasos contaminants a l'atmosfera, la reducció i el més adequat tractament d'aigües residuals, la minimització de residus, la protecció de l'entorn, etc., aspectes que són considerats com crucials en la sostenibilitat de la producció.

En cada fase del procés d'elaboració poden existir diverses MTD, que poden ser implementades en funció de les particularitats de l'empresa, del seu tipus de producció o el seu estat econòmic i financer. En qualsevol cas les MTD han de suposar un cost raonable perquè les empreses les puguin implementar, sense que es vegi hipotecat el resultat del seu compte d'explotació.

2. OBJECTIUS DE LES MTD

Les MTD es recopilen en un document que s'estructura en forma d'una Guia i la elaboració d'aquesta Guia és un exercici de responsabilitat pròpia i d'identificació amb un mercat que cada vegada més es sent conscienciat pel medi ambient. La Guia i la seva implementació és la forma d'arribar a la consecució de diferents objectius.

Un dels primers beneficis d'aquesta guia es disposar d'un document que permeti als diferents agents productius, tenir una recopilació de les tècniques recomanades que assegurí una producció més sostenible, seguint les pautes del document de referència sobre les Millors Tècniques Disponibles (BREF) per les indústries de l'Alimentació, Beguda i Llet (DOUE sèrie C número 257 de 25.10.2006).

Altre és elaborar complementàriament, atès que són escasses les MTD específiques per aquest sector desenvolupades en el document BREF, la recopilació d'altres Millors Ambientals que també es poden aplicar al sector vitivinícola, donant-li estructura unitària amb les anteriors en la mateixa Guia.

També es pretén que aquesta Guia, elaborada després d'haver rebut la col·laboració i els suggeriments de diferents empreses i tècnics del sector del Vi, serveixi de suport a les tasques que tenen encomanades les diferents unitats de l'Administració competent, per atorgar les autoritzacions ambientals integrades a les activitats afectades per la legislació vigent

I la Guia també ha de tenir un objectiu de projecció sectorial pràctica. Ha de servir a les empreses per aconseguir tres objectius: el primer és que les empreses vitivinícoles tinguin una base per que s'autovalorin en el compliment de les normes de sostenibilitat en el seu procés de producció. Coneguïn els seus punts forts i els punts febles que cal escometre a curt termini per ajustar-se a unes pautes de sostenibilitat.

El segon, i al nostre criteri fonamental, és assentar les bases perquè, en el si del sector, s'organitzi, conjuntament i consensuada, les claus per una auditoria de sostenibilitat i el resultat d'aquesta sigui reconeguda per l'Administració. Aquest objectiu, és la clau de diversos programes de sostenibilitat que s'han organitzat, perseguit i aconseguit en diferents països vitivinícoles, del qual és una bona referència el Programa de Producció Vitivinícola Sostenible, amb un horitzó límit en 2012, de Nova Zelanda.

I finalment, i seria també un objectiu principal, que les empreses que organitzessin la seva producció en el respecte a les Millors Tècniques i Pràctiques Disponibles i superin els valors de referència que s'estableixin, puguin gaudir d'un aval identificable i perceptible pel mercat i el consumidor, conforme la seva producció ha estat elaborada tenint cura del medi ambient.

D'aquesta sèrie d'objectius es desprèn que la Guia de MTD és un puntal tècnic del que podria ser un Pla de Sostenibilitat per al Sector de la vinya, el vi i el cava, organitzat pel mateix sector, amb el recolzament de les Administracions sectorials més properes i que tindria com objectiu potenciar la Sostenibilitat com un factor més de qualitat i, en conseqüència de competitivitat, dels nostres vins. Els altres dos puntals serien la voluntat sectorial de voler fer-lo i el consens d'organitzar la seva definició i la seva execució.

3. ASPECTES AMBIENTALS CONSIDERATS EN LES MTD

Les MTD han estat considerades i elaborades sobre la realitat que es dona en el sector. S'han considerat els aspectes ambientals que afecten a les diferents fases de producció: els consums de matèries primeres i auxiliars, els d'energia i d'aigua, la generació d'aigües residuals, subproductes i residus, les emissions a l'atmosfera tant de gasos, olors, soroll i la contaminació lumínica.

A aquest respecte cal recopilar la informació necessària per que el sector disposi de dades sobre cadascun d'aquets aspectes ambientals esmentats anteriorment, a fi de que pugui tenir valors de referència a considerar, per respondre als objectius sectorials abans esmentats. Les dades han de ser organitzades i considerades com valors de referència de tres situacions: els valors que permetin inferir una situació de reconeguda sostenibilitat, els que es poden considerar acceptables encara que podrien ser millorats i que correspondrien a una situació intermèdia i els que responen a una situació de manca de sostenibilitat manifesta, que fan imprescindible prendre mesures correctores a curt termini.

Tanmateix, a l'hora de fixar valors de referència s'ha de tenir sempre la consideració que existeixen moltes situacions productives i que hi pot haver molta variabilitat de dades, reflex de les condicions de cada celler i de la seva particularitat en la política de producció. Per tant, les dades que es fixin com a referència, caldrà que siguin preses, en un primer estadi de l'aplicació de la Guia, com a valors indicatius, no absoluts.

4. IMPLEMENTACIÓ DE LES MTD

Es consideren que formen part també de les accions de MTD:

- Les bones pràctiques ambientals
- El control de processos, operacions i recursos utilitzats
- Mesures correctores, inclosos el canvis en els processos
- La implantació de sistemes de gestió ambiental

Basant-se en la definició que fa la Llei 20/2009, del 4 de desembre, de prevenció i control ambiental de les activitats de les Millors Tècniques Disponibles, i aplicant-la en un sentit pràctic empresarial, es podria dir que la implementació de les MTD en una empresa es *“ la fase més eficaç i avançada de desenvolupament de les activitats i de llurs modalitats d'explotació, que demostrï la voluntat i capacitat per ajustar-se als valors límits òptims de referència de la sostenibilitat del sector, tant de consum de recursos escassos com d'emissions i generació de residus, per evitar o, si això no fos possible, reduir en general el impacte en el conjunt del medi ambient. ”*

Perquè siguin aplicables, les MTD han d'estar disponibles en el mercat i a l'hora de implementar-les, i la seva elecció respon als següents condicionants:

- Millora ambiental
Atès que les tècniques a aplicar han de suposar un benefici ambiental en estalvi de recursos i/o reduir el impacte ambiental produït, caldrà tenir en compte que els principals recursos consumits en la indústria vitivinícola són aigua, electricitat i combustibles fòssils. Tanmateix, en un sentit ampli també es considera necessària la minimització d'utilització de productes auxiliars: productes químics, de neteja, etc.
- Seguretat alimentària i laboral
La implantació d'una determinada tècnica no ha d'afectar la seguretat alimentària del producte ni suposar cap risc laboral.

- Especificacions del producte.
Les MTD a implementar poden estar condicionades per les especificacions del producte, pel fet que poden afectar a la qualitat físico-química o sensorial.
- Viabilitat econòmica
Cal avaluar quina MTD serà la més viable en una instal·lació determinada.
- Condicionants de l'edifici i de la instal·lació
Les característiques de les instal·lacions existents poden condicionar la viabilitat d'implantació d'una determinada MTD o el seu ajust a paràmetres òptims.

En qualsevol cas és necessari elaborar un compromís de la direcció de l'empresa per dur a terme les accions ambientals, i dedicar-hi els recursos necessaris per executar-les. Per això, la millor alternativa és la implantació d'un sistema de gestió ambiental.

5. ORGANITZACIÓ DE LA GUÍA A CATALUNYA

La Guia està organitzada en 5 punts:

Punt 1: Definició del marc en el que cal contemplar les Millors Tècniques i Pràctiques Disponibles per al Sector del Vi i Cava.

Punt 2: Descripció de manera breu i esquemàtica dels processos d'elaboració de vi i cava fent esment de les possibilitats de tècniques que es tenen per cada etapa del procés d'elaboració.

Punt 3: Anàlisi dels principals aspectes ambientals que s'han de contemplar en els processos productius: consum de matèries primeres i auxiliars, consum energètic i consum d'aigua, generació d'aigües residuals, generació de subproductes i residus, i emissions a l'atmosfera. Tots aquets aspectes poden incidir sobre la sostenibilitat establerta a l'empresa deguda al procés productiu.

Punt 4: És el cos principal de la Guia. Descriu els condicionaments i la problemàtica mediambiental de cada etapa, els aspectes ambientals i MTD associades a les etapes, la seva descripció i les accions a realitzar en cada pràctica per assegurar la sostenibilitat productiva.

Punt 5: És l'últim punt i tracta sobre les consideracions en l'àmbit territorial de Catalunya, on es fa una reflexió sobre tot el que s'exposa, tenint en compte la realitat de Catalunya i la legislació vigent tant catalana, estatal com europea aplicable.

Per a cada etapa de producció i per les actuacions generals necessàries de celler s'han identificat diferents Millores ambientals basades en les MTD. Les etapes i actuacions considerades tant en l'elaboració de vi tranquil com escumós, especialment Cava, són les següents:

a) De procés

Transport del raïm, Derrapament i aixafada, Premsat, Desfangament, Fermentació alcohòlica, Fermentació malolàctica, Conservació i emmagatzematge, Clarificació, Filtració, Estabilització tartàrica, Criança, Embotellat, Tiratge, Fermentació en ampolla i criança, Remogut i finalment Degollament.

b) De gestió integral

- Actuacions generals
- Neteja d'equips i instal·lacions
- Sistemes de refrigeració
- Calderes i grups electrògens
- Gestió i / o substitució de productes contaminants
- Gestió i el tractament de l'aigua
- Gestió i els tractaments de residus
- Gestió de les emissions a l'atmosfera
- Eco concepció dels edificis vitivinícoles
- Formació i comunicació

Per a cada etapa d'elaboració de vi i cava, es consideren els aspectes ambientals afectats, els impactes i fets contaminants que cal considerar, així com els paràmetres de control que poden ser útils en cas d'auditories tècniques. Pel que fa als aspectes ambientals de cadascuna de les operacions, es té en compte el consum de recursos naturals, consum d'aigua, consum d'energia, contaminació de les aigües, efecte hivernacle, contaminació de l'aire, així com la generació de residus.

En base a la informació de cada etapa, es relacionen les tècniques o bones pràctiques que es poden utilitzar per minorar el impacte ambiental, basades en les MTD. A la Guia elaborada s'han identificat 91 Millors Ambientals, que es desenvolupen en el punt 4 i es presenten en forma de fitxes que vénen a resoldre els objectius de sostenibilitat en celler.

6. CONCLUSIONS

L'elaboració d'aquesta Guia, en la que han participat i revisat persones ben conegudes i representatives del sector, tècnics d'empreses i experts a títol privat, ha estat un exercici de responsabilitat (de les administracions tant sectorials com de medi ambient, universitàries i de persones i empreses que l'han assessorat) i d'identificació amb un mercat que cada vegada més se sent conscienciat per la sostenibilitat del nostre entorn. La Guia però, la seva implementació en els cellers del nostre sector, pot ser sobretot, una manera d'incrementar la qualitat, garantir la supervivència en els mercats i de col·laborar en la consecució dels diferents objectius que, en l'àmbit de la sostenibilitat, s'ha imposat la nostra societat.